

РОЗВИТОК НАВИЧОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ ПІДХОДІВ, ФОРМ, МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ

CREATIVE THINKING SKILLS DEVELOPMENT BY MEANS OF A FOREIGN LANGUAGE: USING INNOVATIVE APPROACHES, FORMS, METHODS AND TECHNIQUES OF TEACHING

У статті проаналізовано поняття креативності та креативне мислення; досліджено властивості креативного мислення та описано процес його формування. Креативне мислення розглядається як нестандартний тип мислення, який базується на творчих здібностях людини, і полягає в умінні генерувати багато ідей, проявляючи фантазію; в умінні критично оцінювати ці ідеї, удосконалюючи та поєднуючи їх або їх складові частини новим, незвичним способом; і результатом якого є формування нового, оригінального та ефективного рішення або способу дії. Підтримується точка зору, що креативному мисленню можна навчити, використовуючи креативні та нестандартні підходи, форми, методи та прийоми навчання.

Описано роботу по формуванню креативного мислення здобувачів вищої освіти на заняттях англійської мови з застосуванням нестандартних підходів, форм, методів та прийомів навчання.

Процес навчання є студентоцентризованим, коли у центрі навчального процесу знаходиться студент з його інтересами, цінностями і цілями. Саме інтереси, цінності та цілі студентів виступають критерієм для відбору навчального матеріалу.

Важливим є врахування способів сприйняття інформації сучасними здобувачами вищої освіти, які є представниками покоління технічного прогресу, цифрових технологій, онлайн ресурсів. Саме використання онлайн-ресурсів дозволяє швидко і легко знайти різноманітну інформацію, частина якої представлена візуально.

Акцент у роботі по формуванню креативного мислення здобувачів вищої освіти на заняттях англійської мови робиться на використанні інтерактивних методів навчання, суть яких полягає в активній взаємодії та спілкуванні всіх учасників процесу навчання. Для результативного спілкування під час вирішення навчальних завдань студенти працюють в парах або групах. Така форма роботи ставить студента в активну позицію: кожен студент має можливість говорити та висловлюватись; відбувається обмін думками і ідеями та їх обговорення.

Навчальні завдання носять пошуковий характер, що заохочує дослідження та відкриття нового, і спрямовані на розвиток навичок критичного та креативного мислення.

Особлива увага приділяється навчанню студентів самостійно здобувати знання. Студенти мають свободу вибору стосовно того, що їм потрібно або цікаво, і в якому обсязі.

Описано такі прийоми навчання, як «хмари слів», «скрайбінг», «сторітелінг», інтелект-карти, що застосовуються у всіх видах діяльності на занятті – читання, аудіювання, письмо і говоріння.

Ключові слова: креативність, креативне мислення, студентоцентризоване навчання,

інтерактивні методи навчання, самонавчання, нестандартні прийоми навчання.

In the article the concepts "creativity" and "creative thinking" are analyzed; creative thinking features are investigated, and the process of creative thinking formation is described. Creative thinking is considered as a non-standard type of thinking, which is based on the person's creative skills, and consists in 1) the ability to generate many ideas, showing imagination and 2) the ability to evaluate these ideas critically, improving and combining them or their components in a new, unusual way; and the result of which is the formation of a new, original and effective solution or mode of action. The point of view is supported that creative thinking can be taught using creative and non-standard approaches, forms, methods and techniques of training.

The article describes the work on creative thinking formation for higher education applicants in English language classes using non-standard approaches, forms, methods and techniques of training.

The learning process is student-centered, when the student with his interests, values and goals is at the center of the learning process. It is just student's interests, values and goals that serve as criteria for the selection of educational material.

It is important to take into account the ways of information perception by present day higher education applicants, who are representatives of the generation of technical progress, digital technologies, online resources. It is the use of online resources that allows to find a variety of information quickly and easily, and most of the information is presented visually.

The emphasis in the work on the creative thinking formation in higher education applicants in English classes is done on the use of interactive teaching methods, the essence of which is the active interaction and communication of all participants in the learning process. For effective communication while completing educational tasks, students work in pairs or groups. This form of work puts the student in an active position: every student has the opportunity to speak and express themselves; there is an exchange of views and ideas and their discussion.

Educational tasks are exploratory in nature, encouraging research and discovery of new things, and aimed at developing critical and creative thinking skills.

Particular attention is paid to teaching students to acquire knowledge independently. Students have the freedom to choose what they need or are interested in, and to what extent.

Such teaching techniques as "clouds of words", "scribing", "storytelling", "intelligence maps" used in all types of classroom activities – reading, listening, writing and speaking are described.

Key words: creativity, creative thinking, student-centered learning, interactive teaching methods, self-learning, non-standard teaching techniques.

УДК 378:37.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.11>

Дуброва О.М.,

докт. наук з держ. упр., доцент,
завідувачка кафедри іноземних мов
Національного транспортного
університету (Київ)

Кисіль І.В.,

ст. викладач кафедри іноземних мов
Національного транспортного
університету (Київ)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний світ – це глобальний інформаційний простір, де знання і інформація мають першочергове значення. В сучасному інформаційному суспільстві «виробництво, використання та споживання інформації стає визначальним способом діяльності в усіх сферах суспільного буття». Особливістю цього типу суспільства є вирішальна роль інформаційно-комунікаційних технологій; характерними ознаками – зростання ролі інформації, знання та інформаційних технологій у житті суспільства; значна кількість людей, задіяних у сфері інформаційних технологій та комунікацій; велика доля виробництва інформаційних продуктів і послуг; широка інформатизація суспільства з використанням радіо, телебачення, мережі Інтернет, традиційних та електронних ЗМІ; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну та комунікативну взаємодію людей, їхній доступ до світових інформаційних ресурсів, а також задоволення потреб в інформаційних продуктах і послугах [1].

Інформаційне суспільство – це якісно новий етап розвитку людства, в якому будь-яка людина за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій може отримувати, переробляти, розповсюджувати інформацію, а держава забезпечує високий рівень інформатизації всіх галузей. Ознаки інформаційного суспільства можна поділити на три основні групи – вільний доступ будь-якої людини до будь-якої інформації, високий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та наявність розвиненої інформаційної інфраструктури суспільства [2].

Життя в інформаційному суспільстві зобов'язує людину критично і творчо мислити та бути здатною генерувати нові ідеї. Сьогодні успішнішою стає та людина, яка не більше знає, а краще мислить. Як результат, у навчальному процесі акценти перенесені на технології, що спрямовані на розвиток навичок мислення. «Новим змістом розвитку вищої школи має стати створення умов для оволодіння особистістю раніше невідомими способами діяльності та моделями мислення; вироблення в неї критичного, творчого, креативного ставлення до дійсності; вміння просувати, впроваджувати і широко використовувати нововведення» [3, с. 396].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню процесів формування мислення присвячені роботи як вітчизняних науковців О. Яковенко, Н. Дички, О. Павленко, так і зарубіжних – L. Anderson, D. Krathwohl, A. Ghanizadeh, A. Al-Hoorie, S. Jahedizadeh. Креативність в освіті досліджували Л. Корольова, А. Крафт, А. Міллер. Розвиток навичок креативного мислення розглядали J. Guilford, P. Павлюк, О. Мрихіна; а становлення

креативного підходу в навчальному процесі – А. Садикова, О. Шелестова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У своєму дослідженні зосетрили увагу на креативних та нестандартних підходах, формах, методах та прийомах навчання, що сприяють розвитку креативного мислення на заняттях з англійської мови для здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей.

Мета статті – проаналізувати визначення понять креативність та креативне мислення; дослідити властивості креативного мислення та процес його формування; описати принципи роботи по формуванню креативного мислення з застосуванням нестандартних підходів, форм, методів та прийомів навчання; представити результати роботи по формуванню креативного мислення здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей на заняттях з англійської мови з застосуванням нестандартних підходів, форм, методів та прийомів навчання.

Виклад основного матеріалу. Процес мислення визначається як пізнавальний психічний процес узагальненого й опосередкованого віддзеркалення зв'язків і стосунків між предметами об'єктивної дійсності; є психічним процесом, що пов'язаний з обробкою інформації, отриманої через відчуття або збереженої в пам'яті в результаті особистого досвіду, з тим, щоб бути спроможним реагувати на нові ситуації [4, с. 8]. Іншими словами, мислення – це процес перетворення фактів, інформації, емоцій тощо на цілісне й упорядковане знання [5].

Навички мислення розглядаються як «основні навички виживання», які необхідні для успішних досягнень в особистій, академічній та соціальній сферах життя. Так, саме за рівнем розвитку навичок мислення поділяють учнів на успішних/неуспішних, дієвих/бездіяльних, компетентних/некомпетентних [6, с. 2].

Процес формування мислення представлений у таксономії Блума, що була запропонована у 1956 році американським психологом Бенджаміном Блумом. Розрізняючи низький (LOTS) та високий (HOTS) рівні когнітивних вмінь, до розумових вмінь низького порядку Блум відносить такі когнітивні процеси, як знання, осмислення та використання, а до розумових вмінь високого порядку – аналіз, синтез та оцінювання [7]. У 2001 році Лорін Андерсон представила оновлену версію таксономії Блума, яка також містить шість рівнів розумових навичок, де чотири перші рівня ті самі – запам'ятовування, розуміння, використання, аналіз, а до двох найвищих дослідниця віднесла оцінювання та створення [8].

Навички мислення високого рівня – аналіз, оцінювання та створення, називають навичками XXI століття. Вони є важливою і необхідною

умовою для успішного професійного та особистісного розвитку і удосконалення, а також успішної адаптації в суспільстві. Когнітивні уміння високого порядку базуються на умінні логічно вибудовувати наявні факти, критично оцінювати інформацію і творчо підходити до вирішення проблем.

Так, процес навчання / пізнання починається з ознайомлення з новою інформацією та її запам'ятовування, в подальшому – пригадування і відновлення. Краще запам'ятовується інформація, яка є зрозумілою. Розуміння означає осмислення значень, переклад текстів, інтерпретацію інструкцій та проблемних ситуацій. Наступним етапом формування мислення є використання або застосування понять у новій ситуації – використання вивченого в аудиторії в нових ситуаціях повсякденного життя або на робочому місці. Для кращого розуміння інформації та відділення головного від другорядного, людина застосовує мисленнєві процеси аналізу (поділення ідеї на її складові) та синтезу (об'єднання окремих частин у ціле), а шляхом оцінювання здійснює судження про цінність ідей. Найвищим розумовим вмінням вважається створення – вибудова структури або зразка, що є відмінними від інших наявних структур або зразків, шляхом поєднання елементів новим способом і, як результат – створення нового поняття або способу дії [6, с. 6–7]. Отже, найвищим результатом мислення є створення, підґрунтям якого виступає уміння мислити логічно, критично і креативно.

Поняття «креативність» (лат. creatio – створення) означає творчу, новаторську діяльність [9]. Креативність – це характеристика когось або якогось процесу, який формує щось нове і цінне. Створений об'єкт може бути нематеріальним (наприклад, ідея, наукова теорія, музична композиція чи жарт) або фізичним (наприклад, винахід, друкований літературний твір чи картина) [10]. Якщо говорити по відношенню до людини, то термін «креативність» окреслює «творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять в структуру обдарованості як незалежний фактор» [11].

Креативність виступає основою креативного мислення – процесів людського мозку, що спрямовані на розв'язання завдань новим (креативним), неординарним способом [12, с. 10]. «Креативне мислення це – компетентність особистості продуктивно залучатися до генерування, оцінювання та удосконалення ідей, результатом чого може стати прийняття оригінальних та ефективних рішень, поступ у знаннях і дієвий прояв фантазії» [13]. Креативне мислення – це вміння помічати незвичне у звичних речах, шукати нові рішення та з'єднувати, на перший погляд, абсолютно непоєднувані речі. Креативне мислення – це нестандартний, оригінальний тип мислення, здатний привести до несподіваних рішень чи нових відкриттів [14].

Властивостями креативного мислення є (Дж. Гілфорд):

- здатність до виявлення і постановки проблеми;
- спроможність до генерування великої кількості ідей;
- гнучкість – продукування різноманітних ідей;
- оригінальність – спроможність продукувати віддалені асоціації, незвичні відповіді, відповідати на подразники нестандартно;
- здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі;
- здатність до аналізу і синтезу [15, с. 312–314].

О. Мрихіна доповнює вищезазначений перелік такими властивостями, як високий рівень інтелекту; лідерські навички; індивідуальні характеристики, такі як завзяття, терпіння, наснага, кмітливість, обдарованість; потужна мотивація; ризиковість [12, с. 11].

Креативна особистість характеризується наявністю «1) системи інтелектуальних, емоційних, моральних, вольових та інших знань, умінь, навичок, особистісних якостей, досвіду; 2) комплексу творчих здібностей; 3) вміння на принципово новому рівні генерувати безліч оригінальних, нестандартних і корисних ідей та адаптувати їх до вирішення нових освітніх завдань; 4) теоретичної і практичної готовності діяти творчо в різних навчальних, життєвих і професійних ситуаціях [3, с. 398].

У своєму дослідженні виходимо з розуміння креативного мислення як нестандартного типу мислення, яке базується на творчих здібностях людини, і полягає в умінні генерувати багато ідей, проявляючи фантазію; в умінні критично оцінювати ці ідеї, удосконалюючи та поєднуючи їх або їх складові частини новим, незвичним способом; і результатом якого є формування нового, оригінального та ефективного рішення або способу дії.

Теоретики та практики переконані, що креативному мисленню можна навчити. Так, О. Мрихіна наголошує, що «креативне мислення зароджується в мозку, і, по суті, є типом його поведінки, який ми можемо розвинути. Мозок, як своєрідний радар, необхідно налаштувати на креативність. Тобто, навчити його реагувати на різні життєві виклики нешаблонними рішеннями. Зародження креативності в мозку – це непростий процес, однак цікавий і захоплюючий!» [12, с. 9]. До потенціалу креативного мислення науковиця відносить сукупність знань, вмінь, навичок, здібностей, компетенцій та інтелектуальних ресурсів індивідуума, що забезпечують можливість генерування ним ефективних креативних рішень. Серед факторів, що сприяють формуванню успішного потенціалу креативного мислення, О. Мрихіна виокремлює: 1) ступінь прогресивності оточення; 2) конкуренцію; 3) високий рівень розвитку власного

світогляду; 4) організаційну ефективність тощо [12, с. 48–49].

Слід наголосити, що лише застосування у навчанні креативних та нестандартних підходів, форм, методів та прийомів буде сприяти формуванню та розвитку креативного мислення студентів. Отже, свою роботу з формування креативного мислення будуємо за такими принципами:

1. Студентоцентроване навчання, коли у центрі навчального процесу знаходиться студент з його інтересами, цінностями і цілями. В законі України «Про вищу освіту» студентоцентроване навчання потрактовується як підхід до організації освітнього процесу, що передбачає заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії [16]. Студентоцентрований підхід визначає здобувачів вищої освіти як активних учасників навчання та ставить їхні потреби в центр освітнього процесу [17, с. 127–130]. Саме інтереси, цінності і потреби студентів впливають на відбір навчального матеріалу – текстів для читання і аудіювання, лексичного матеріалу, тем для обговорення.

2. Для результативного навчання надважливим вважаємо врахування викладачем способів сприйняття інформації студентами. Для вирішення цього питання звернулись до теорії поколінь, про яку йдеться в книзі «Покоління» (1991 р.) американських вчених Н. Хоува (N. Howe) та В. Штрауса (W. Strauss). Теорія полягає у тому, що кожен 20–25 років у світі формується нове покоління з абсолютно інакшими цінностями і світоглядом, особливостями поведінки й звичками. На це впливає соціальна, економічна та політична обстановка. Теорія виокремлює людей таких поколінь як «бебі-бумери» (народжені ~1945–1960), покоління X (народжені ~1961–1981), Y (~1982–2004), Z (~2005 – теп. час) [18, с. 27–39]. Покоління відрізняються інтересами, цінностями та цілями, поведінкою та побудовою взаємовідносин, способами сприйняття інформації і, як результат – навчаються по-різному. Способи та методи навчання, які були/є ефективними для представників одного покоління, виявляються недієвими у навчанні представників іншого покоління.

Сучасні студенти – це діти Z покоління, покоління технічного прогресу, цифрових технологій, онлайн ресурсів. Вони не читають друковані тексти, не уявляють життя без інтернету і народилися вже зі сторінками у соціальних мережах; вони подорожують з навігатором і шукають відповіді, питаючи Siri або Google. Представники Z покоління характеризуються як індивідуалісти, що

цінують легкий доступ до інформації та очікують негайного зворотного зв'язку. Вони навчаються найбільш ефективно, коли їм доводиться знаходити рішення, вирішуючи проблеми у спільних завданнях та проектах (інтерактивне навчання). Діти покоління Z найкраще реагують на візуальне навчання. Особливе місце займає YouTube – неперевершений ресурс не лише для розваг, а й для освіти. Покоління Z звертається до сайту, щоб «побачити» факт чи ідею, а усвідомлення відбувається за допомогою зображень. Недавнє дослідження Pearson показало, що 59% представників покоління Z вважають за краще вчитися, переглядаючи відео на YouTube [19].

Отже, беручи до уваги вищезазначене, для ефективного навчання сучасних студентів – представників покоління Z, вважаємо необхідним використання онлайн-ресурсів, де швидко і легко можна знайти різноманітну інформацію, частина якої представлена візуально, та інтерактивних методів, коли навчання відбувається у спілкуванні, взаємодії, співпраці.

3. Студенти – активні учасники навчального процесу, а роль викладача зводиться до організації, підтримки, корегування (фасилітація). Отже, доцільним вважаємо використання інтерактивних методів навчання. Інтерактивне навчання є навчанням активної взаємодії, у процесі якої студенти вступають в діалог з викладачем або однокласниками, беруть активну участь у пізнавальному процесі, виконуючі творчі, пошукові, проблемні завдання у парі або в групі (В.Г. Редько). Саме у взаємодії полягає сутність інтерактивного навчання, а сам навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів (О.І. Пометун). Інтерактивне навчання постає як навчання, «занурене» у спілкування (Ю. Гладун), як спів-навчання, взаємо-навчання – групове, колективне, у співпраці (О.О. Козакевич) [20, с. 105–106].

4. Форма роботи в аудиторії – парно-групова, адже саме навчання в парі або групі ставить студента в активну позицію: кожен студент має можливість говорити та висловлюватись; відбувається обмін думками і ідеями та їх обговорення. Перевагами умов групи виступають можливість отримання зворотного зв'язку, підтримки, допомоги і можливість працювати в міру своїх сил та здібностей. Парно-групова форма роботи сприяє розвитку навичок спілкування – вміння висловлюватись, переконувати, вести діалог, дискусію і, таким чином, відстоювати власну думку. Також, формується така риса, як толерантність – студенти навчаються визнавати думку, цінності та потреби інших [21, с. 21].

5. Самонавчання як уміння вчитися. Нова інформація вивчається невеликими частинами, коли подаються переважно основні поняття та

факти, а ознайомлення з деталями та додатковою інформацією відбувається самостійно. Зважаючи на описані вище способи сприйняття інформації сучасними студентами, навчання будемо з використанням онлайн ресурсів – перегляд відео, виконання тренувальних, ігрових та тестових завдань. Студенти мають свободу вибору стосовно того, що їм потрібно або цікаво, і в якому обсязі.

6. Завдання носять пошуковий характер – заохочуються дослідження та відкриття нового, а не просто ознайомлення з вже готовими відповідями, і спрямовані на розвиток навичок критичного та креативного мислення.

Для розвитку креативного мислення важливим є використання нестандартних прийомів роботи. Так, наприклад, при вивченні лексичного матеріалу застосовуємо прийом «хмари слів» – візуальне відтворення списку слів та категорій на єдиному спільному зображенні – малюнки, фото, схематичні зображення.

На основі прочитаного для обговорення та закріплення інформації використовуємо такі прийоми як «скрайбінг» і «сторітелінг». Скайбінг – це метод розповіді чи пояснення, що супроводжується паралельним створенням схематичних малюнків, які відтворюють ключовий зміст сказаного. Завдяки залученню цього прийому можна, розповідаючи про будь-що, підкріплювати сказане графічно у максимально зрозумілому і привабливому для слухача форматі.

Сторітелінг – це творча розповідь. На відміну від фактичної розповіді (переказу, опису по пам'яті), яка ґрунтується на роботі сприймання, пам'яті, відтворювальної уяви, в основі творчих розповідей лежить робота творчої уяви. Обов'язковими компонентами такої розповіді мають бути самостійно створені нові образи, ситуації, дії. При цьому студенти використовують свій набутий досвід, знання, але по-новому комбінують їх [22].

Для презентації ідей та їх обговорення використовуємо інтелект-карти – спосіб організації інформації, коли факти, думки або висновки викладаються блоками з додаванням ключових слів, графічних зображень, стрілок, що показують поєднання різних блоків, або лепаркуші – саморобні інтерактивні аркуші (наприклад, формату А3), де яскраво представлена інформація з теми, що вивчається: на аркуші розміщуються рухливі деталі – на кольорових клейких папірцях прикріплюються слова, малюнки, схеми і т.п., а під час пояснення або презентації студенти можуть змінювати порядок розташування інформації, переміщуючи папірці.

Висновки. Сучасне інформаційне суспільство потребує «нової особистості» – критично мислячої та креативної. Креативне мислення вкрай потрібне для успішного життя, конкурентоспроможного бізнесу, наукових досліджень, адже такий

тип мислення допомагає розв'язувати складні проблеми в найкращий спосіб. Мислити креативно означає приймати нестандартні рішення. Навчити мислити креативно можна лише шляхом використання нестандартних підходів, форм, методів та прийомів навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-12462> (дата звернення 25.07.2024).
2. Петрухно Ю.Є. Інформаційне суспільство: поняття, основні складові, характеристика. Вісник Одеського національного університету. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. 2014. Т. 19, вип. 1. С. 127–133.
3. Концептуальні засади формування інноваційного суспільства в Україні: монографія. За ред. Ю.Є. Атаманової, Г.П. Клімової. Харків, 2015. 452 с.
4. Яковенко О.В. Інтелект та мислення. Психологічний практикум: методичний посібник. К.: ТОВ «НВП ІНТЕРСЕРВІС», 2017. Частина 1. 48 с.
5. Мислення. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мислення> (дата звернення 20.02.2024).
6. Ghanizadeh A., Al-Hoorie A., Jahedizadeh S. Higher Order Thinking Skills: A Concise Guide. Switzerland : Springer, 2020. 195 p.
7. Дичка Н., Павленко О. Таксономія Б. Блума в навчанні англійської мови професійного спрямування в ХХІ столітті. URL: [http://kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/dychka-pavlenko_%20taksonomiya\(1\).pdf](http://kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/dychka-pavlenko_%20taksonomiya(1).pdf) (дата звернення 10.03.2024).
8. Anderson L., Krathwohl D. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. New York, the USA: Longman, 2001. 336 p.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, 2005.
10. Креативність. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Креативність#cite_note-2 (дата звернення 25.08.2024).
11. Павлюк Р.О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів. URL: http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm (дата звернення 10.07.2024).
12. Мрихіна О. Курс «Креативне мислення»: підручник. 2023 р. 136 с.
13. PISA, 2022. Рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення. URL: <https://testportal.gov.ua/pisa-2022-ramkovyj-dokument-shhodo-otsinyuvannya-kreatyvnoho-myslennya/> (дата звернення 10.06.2024).
14. Креативне мислення: що це таке, чому воно важливе та як його розвивати. URL: <https://grcprpp.gov.ua/news/1682603660/> (дата звернення 16.08.2024).
15. Guilford, J. P. The Nature of Human Intelligence. First edition. McGraw-Hill, 1967. 538 p.
16. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 24.12.2024).
17. Шевчук Г.І. Студентоцентризоване навчання в умовах сучасних освітніх викликів. Інноваційна педагогіка. 2023. Вип. 63. Т. 2. 233 с.

18. Терно С. Світ критичного мислення: образ та мімікрія. *Історія в сучасній школі*. 2012, № 7–8.

19. Покоління Z: як його вчити і як воно бачить свою освіту. URL: <https://www.atschool.com.ua/pokolenye-z-kak-ego-uchyt-y-kak-ono-vydyt-svoyo-obrazovanye-blog-atmosfernoj-shkoly/> (Дата звернення 24.05.2024).

20. Дуброва О.М. Використання інтерактивних методів навчання під час вивчення граматики англійської мови. *Наукові записки*. Випуск 135. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. 268 с. (Серія: Педагогічні науки).

21. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. Під ред. О.М. Пєхоти. К.: А.С.К., 2003. 255 с.

22. Сабада І. В. Сторітелінг – ефективний метод навчання та виховання. Всеукраїнська науково-практична конференція *Практика роботи сучасного вчителя: інноваційні розробки та традиційні методи*, 05 травня 2020 р., м. Вінниця.